

HET DILEMMA TUSSEN VEILIGHEID EN ONTPLOOIING

Scharrel- kinderen

Leven is ingewikkeld en behoorlijk gevaarlijk. Veel ouders en controlerende instanties gaat geen zee te hoog om kinderen een veilige plek te bieden. Maar er is een krachtige tegenbeweging op gang aan het komen. De teneur: laat die kids toch scharrelen.

Addie Roetman

Een geïmproviseerd podium bij een straatvoetbalevenement. Een ouder tilt haar peuter hoog tussen de zijhekken door om hem een mooie plaats te geven. Maar daar kan hij ook weer tussendoor vallen. Moeder vertrouwt erop dat dit niet zal gebeuren en richt haar aandacht op de wedstrijd. Intussen ontstaat om de peuter heen besmookte onrust. Minstens vier volwassenen uit het publiek zien hier een groot risico. Ze verstrakken, maken hun handen vrij om het kind te kunnen pakken en werpen afkeurende blikken op de onverantwoordelijke moeder. Het kind kijkt verwonderd naar die onrust om hem heen en reageert erop met een bravuredemonstratie: voet hoog optillen, romp ver over het hek buigen. Het wordt even riskant. De onrust om hem heen neemt toe. Dan verlegt de peuter zijn aandacht en zoekt een stevige staplaats. Ademhaling ontsnapt hoorbaar; het acute gevaar is geweken. Terug dan maar naar de verrichtingen op het veld. Tien minuten later reikt de moeder hoog naar haar kind en de jongen duikt lachend met een reuzensprong in haar armen.

Dit voorval illustreert het spanningsveld tussen vertrouwen en angst. Wellicht nam deze moeder een te groot risico met haar kind, maar misschien ook was haar vertrouwen helemaal op zijn plaats. Te zien was dat het kind gedijde op dit vertrouwen. Terwijl de onrust van de omstanders leidde tot twijfel en onrust bij het kind, waardoor het even echt in gevaar kwam.

Risico's en controledrang

Wat is dat toch dat we het steeds moeilijker gaan vinden om te gaan met risico's in de opvoeding van kinderen? Waarom is die controledrang zo sterk geworden? Want we weten dat kinderen er zelfredzaam en sterk van worden als ze leren vertrouwen op hun eigen kracht, maar toch lukt dit vaak niet. Angst om kansen te missen en risico's over het hoofd te zien, leidt tot overmatige beschermingsdrang bij volwassenen en die leidt weer tot twijfel en onzekerheid bij kinderen. En tot inperking van hun vrijheid.

Het thema leeft volop; recent zijn diverse artikelen en boeken verschenen over veiligheid

versus vrijheid van kinderen, of: betutteling versus verwaarlozing, opvoedonzekerheid versus opvoedvertrouwen. De overkoepelende boodschap uit deze publicaties is: opvoeders, neem gas terug en geef kinderen de ruimte om hun eigen plan te trekken en af en toe eens te struikelen. Van de Canadese journalist Carl Honoré verscheen onlangs *Slow kids*. Nu zijn de kinderen aan de beurt! Aan de hand van zelfobservaties en interviews met ouders en opvoedkundigen onderzoekt hij waarom opvoeden zo'n inspannend en beladen karwei aan het

'Opvoeders, neem gas terug en geef kinderen de ruimte om hun eigen plan te trekken en af en toe eens te struikelen.'

Van de BBMP-Reisredeactie

Corsica – Het zomeractiviteitenprogramma voor de kinderen van Aléria vermeldt voor donderdagmiddag 30 juli: 'Avonturenpark'. Naast het programma hangen foto's van in bomen klimmende kinderen. Leuk, denk ik, nog niet wetend wat zo'n avonturenpark precies inhoudt. Een paar dagen later ontdek ik een geweldige speelplaats voor kinderen én volwassenen. Dit is écht avontuur. Hoog in de bo-

men is een klim- en klauterwereld gemaakt van kabels en boomstammetjes. Dat ziet er uitdagend uit! Zelf zou ik even moeten nadenken aler ik – met mijn hoogtevrees – daar een avontuur zou willen beleven. Ik zie kinderen het parcours nemen, voorzichtig en met beleid. Als vanzelfsprekend zekeren ze zich bij elke nieuwe hindernis. Dat hebben ze geleerd en ze zullen het echt niet vergeten.

worden is en waarom ouders zo veel uit hun kind moeten halen. Hij noemt de sinds de vorige eeuw steeds kleiner wordende gezinnen: 'Met het dalen van de geboorte- en sterftcijfers veranderde ook het gezin: het werd kleiner [...] en centreerde zich in toenemende mate rond de behoeften van het kind. [...] Wereldwijd laat onderzoek zien dat ouders in kleine gezinnen meer geneigd zijn tot micro-management van hun kroost.'

Maar we leven volgens Honoré niet alleen in het 'tijdperk van het ideale kind', maar ook in het 'tijdperk van de angst'. 'Zodra mensen zich onzeker voelen, stoppen ze meer energie in hun kinderen. Met de lancering van de Spoetnik in 1957 door de Russen viel het westerse superioriteitsgevoel in duigen en klonken geluiden om kinderen in de klas steviger aan te pakken. De oliecrisis in de jaren zeventig had een soortgelijk effect. De globalisering heeft [...] de druk opgevoerd om elk flintertje potentieel van onze kinderen te maximaliseren. Ook de wetenschap heeft eraan meegedaan. Doordat onderzoek aantoonde dat baby's bij de geboorte complexe neurale netwerken beginnen aan te maken, is elke seconde van de eerste levensjaren een potentieel leermoment geworden.'

Hier komt nog bij dat de media en reclame de angst en onzekerheid van ouders permanent voeden. Want alles wat je kind meer kansen of meer veiligheid biedt, dat moet je kopen of daar moet je je voor inzetten.

Professionals tussen twee vuren

Wat betekent dit voor professionele opvoeders in het onderwijs en de kinderopvang? Zij maken zich al jaren bezorgd over de toenemende regelzucht van veiligheidsinstanties en de soms onmogelijke verwachtingen – lees: angsten – van ouders, en manoeuvreren dagelijks tussen deze twee vuren.

Want ouders horen standpunten over ‘vrijheid om te spelen’, ‘kinderen zich een buil durven laten vallen’ en ‘kinderen zelfstandigheid en eigen verantwoordelijkheid geven’, beleefd en zelfs instemmend aan, maar trekken daarna hun eigen plan. Bijvoorbeeld in de verwachting dat de buitenschoolse opvang hun kinderen met een busje of taxi van school haalt, omdat één kilometer lopen toch echt te veel is voor een zesjarige en stel nou dat het regent. Leidinggevenden die hun pedagogisch medewerkers proberen te stimuleren om avontuurlijker activiteiten met kinderen te ondernemen, merken soms dat die medewerkers bang zijn voor ouders die mopperen over modder- of verfvlekken, en zich daarom het liefst gedeisd houden. Of directies worden geconfronteerd met aansprakelijkheidsdreigingen als een kind zich een buil gevallen is. Sommige kindercentra spelen in op de controledrang van ouders door zich te profileren met vingerscans en webcams. De ouder als ‘big brother’ altijd op de achtergrond. Maar de druk op professionals komt niet alleen vanuit de ouders. Ook de overheid en de inspectie spelen hierbij een rol. Denk aan het ver-

bod op vloerkleedjes, want daar kunnen kinderen over vallen en het zijn stofnesten. Of aan een verbod op kookspullen, want die zijn brandgevaarlijk.

Klagen is lekker, maar we moeten verder. Verschillende partijen beginnen zich te bekommeren om deze inperking van de bewegingsvrijheid van kinderen. Voor professionele opvoeders en ouders is het een hot issue. Maar ook voor verantwoordelijken vanuit de overheid voor de volksgezondheid en veiligheid (ministeries, GGD en andere inspecties) en commercieel betrokkenen bij risicomijding en aansprakelijkheid (verzekeringen, advocaten) is het thema relevant.

De tijd lijkt rijp voor een publiek debat. Kinderen zelf kunnen zich immers niet georganiseren en verzetten tegen het te strak gespannen veiligheidsnet, maar ouders en professionele opvoeders wel.

Hindernissen nemen

Het dilemma tussen veiligheid en ontplooiing is al vaker besproken in BBMP. Bijvoorbeeld bij de ‘casus zandbak’ (BBMP 05|2008; 10|2008). Met die foto van geconcentreerde kinderen die in ganzenpas over ongelijke boomstammetjes klauteren. Het ging over de frictie tussen de behoefte van de Bredase Kober groep aan pedagogische speelruimte en de veiligheidsnormen waarop ze daarbij stuitten. Daarbij kwam het risicodilemma duidelijk aan de oppervlakte. Want inderdaad: als kinderen over ongelijke

boomstammetjes lopen kunnen ze wel eens vallen. Daar staat tegenover dat ze er een goede lichaamsbeheersing mee aanleren. Maar wat veel belangrijker is: van de kinderen op de foto spat het plezier en de concentratie af. Die zijn bezig een hindernis te nemen, genieten daarvan en springen straks vergenoegd weer op de vaste grond. En passant hebben ze dan gewerkt aan hun motoriek, hun evenwicht en hun zelfvertrouwen.

Ook in het interview met Kirsten Nøhr (BBMP 03|2009) kwam het dilemma tussen risico’s en vrijheid van kinderen aan bod. Jonge Deentjes op een kinderdagverblijf kregen – tot verbazing van buitenlandse gasten – gewoon een mes om wortels mee te snijden. Want dat vonden ze leuk en dat hadden ze geleerd. Een antwoord risico dus, maar vreemd voor bezoekers die juist altijd scherpe voorwerpen uit de buurt van jonge kinderen houden. Kirsten noemde ook het begrip ‘curlingkinderen’: ‘Kinderen voor wie alle obstakels uit de weg geruimd worden, noemen wij ‘curlingkinderen’, naar de sport waar alle hindernissen steeds worden weggeveegd voor de bal uit. Als alle obstakels voor kinderen uit de weg geruimd worden, dan vragen wij ons af hoe ze weerstand kunnen opbouwen en conflicten kunnen oplossen in een complexe samenleving als ze ouder worden.’ Voor dit doorgeschoten controleren en sturen van kinderen circuleren buiten Scandinavië ook andere aanduidingen. Hyperouderschap bijvoorbeeld of ‘helikopterouderschap’. Uit onderzoek blijkt dat de druk die daarvan op kinderen uitgaat, hen faalangstig maakt. Ze leren niet om te gaan met problemen en bouwen geen goed beeld op van hun eigen kunnen.

Scharrelen als alternatief

Een 5-jarige kleuter beschikt over een eigen wii. Zijn oma vertelt erover met weifelende trots. Ze weet niet zo goed wat een wii is, maar zijn vader zit in die business en daarom is de kleine er zo vroeg bij. En wat wel een voordeel is: ‘Je hebt geen kind aan hem zolang hij lekker met zijn wii bezig is.’

‘Sommige kindercentra spelen in op de controledrang van ouders door zich te profileren met vingerscans en webcams. De ouder als ‘big brother’ altijd op de achtergrond.’

‘Laten we ervoor zorgen dat zo veel mogelijk kinderen toegang hebben tot groen. Een beetje wild graag, zonder hekken en borden met regels.’

Veel ouders zullen in deze casus de twijfel herkennen. Want het is rustig en overzichtelijk, zo’n kind dat lekker bezig is binnen je bereik. Maar het moet ook af en toe de buitenwereld in, al was het maar om sociaal-emotioneel weerbaar te worden. Alweer dat dilemma.

En de technologie – de laptops, de computerspellen en de multifunctionele telefoons – kunnen we daar nog omheen? Of hoort het bij deze tijd dat een kleuter zijn eigen wii heeft, schoolkinderen permanent in contact staan met hun ouders en dat een puber zijn vakantie nauwelijks doorkomt omdat er geen internet-aansluiting is op de bestemming?

Nee, dit alles is niet meer weg te denken en bepaalde vormen zijn ook leuk en educatief. Een overdosis beeldscherm houdt echter wel risico’s in, zoals overprikkeling van de hersenen, concentratieproblemen, gewenning aan schokkende beelden, bijziendheid, obesitas, tekort aan slaap en rust. Zo’n overdosis voor kinderen is op twee manieren te bestrijden:

- door in het gezin en op school het gebruik goed te reguleren en af te wisselen met tijd voor ontdekkingen en echte sociale contacten;
- door de kinderen een deel van hun tijd door te laten brengen in de natuur.

Die tweede manier (de natuur in) wordt uitiem in praktijk gebracht in steeds meer zogenoemde buitendagverblijven voor jonge kinderen. Carl Honoré observeerde peuters in zo’n dagverblijf in Zurich en vertelt erover: ‘Zonder een vast leerplan bepalen de kinderen wat ze elke ochtend gaan ontdekken. Op een vroege len-

BBMP/Rode Hoed-debat in november

i.s.m. Kinderopvang Humanitas en Het Kinderopvangfonds

BBMP organiseert samen met De Rode Hoed, Kinderopvang Humanitas en het Kinderopvangfonds op zaterdag 14 november een debat over de balans tussen veiligheid en bescherming enerzijds en vrijheid

en vertrouwen in de opvoeding anderzijds.

Kijk op derodehoed.nl of BBMP.nl voor meer informatie. In BBMP 10|2009 (oktober) zal het precieze programma bekendgemaakt worden.

techtend onderzochten ze de knoppen die in de struiken en bomen op uitbotten stonden. Toen het plotseling begon te sneeuwen besloot de groep een iglo te bouwen. [...] Tussendoor [...] pikken ze elementaire dingen mee die er bij kinderen in een klas in gehamerd moeten worden. [...] Tegen de tijd dat ze naar de kleuterschool kunnen, zijn ze leergierige beginners vol zelfvertrouwen.’ Zo’n buitendagverblijf blijft natuurlijk alleen voor een minderheid van de kinderen weggelegd. Maar alleen al als we kinderen geregeld laten scharen in de natuur, is dat een weldaad voor hun ontwikkeling, betoogt Richard Louv in zijn boek *Het laatste kind in het bos*. Dus laten we ervoor gaan zorgen dat zo veel mogelijk kinderen toegang hebben tot groen. Een beetje wild graag en zonder hekken en borden met regels. Zodat ze weer eens lekker ouderwets kunnen scharen.

Bronnen en literatuur:

- De term ‘scharrelkinderen’ werd geïntroduceerd door minister Gerda Verburg in NRC Handelsblad, 8 september 2007.
- Breeuwsma, Gerrit. ‘Kind wordt te weinig met rust gelaten. Opvoedkunde staat klaar met etiket en maakt van ieder kind potentieel probleemgeval’, in: NRC Handelsblad, 26 mei, 2009.
- Fogtelloo, Margreet. ‘Het basismateriaal is: kind’, in: De Groene Amsterdammer, 8 april 2009.
- Hodgkinson, Tom. *Luie ouders hebben gelijk*, Meulenhoff, 2009.
- Honoré, Carl. *Slow Kids*. Nu zijn de kinderen aan de beurt! Lemniscaat, 2009.
- Laeven, Janna. ‘Lui ouderschap is niet onverantwoordelijk. Je kind vrijlaten, ja dat kan. Het is wel even wennen’, in: NRC Handelsblad, 20 april, 2009.
- Louv, Richard. *Het laatste kind in het bos*. Hoe we onze kinderen weer in contact brengen met de natuur. Jan van Arkel, 2007.